

ŞÂKİR HASBÂK, “KÖYÜN DOKTORU” ADLI ÖYKÜSÜ VE TAHLİLİ

İbrahim ŞABAN*

Özet

“Köyün Doktoru” adlı öykü, Irak Arap edebiyatında çok önemli bir yeri olan Şâkir Hasbâk tarafından kaleme alınmıştır. Bu öykü ilk olarak Şâkir Hasbâk’ın realizmden çok romantizmin hâkim olduğu ilk öykü koleksiyonu Sırâ’ (Kahire 1948)’da yayımlanmıştır. Bu öykü dönemin sosyal yaralarından biri hakkındadır. Bu öyküde, ölmek üzere olan genç bir kız, doktorun kadercilik hatasının bedelini öder. Elverişsiz yollar ve yetersiz sağlık hizmetleri bu öyküdeki önemli konulardır. Bu yazıda önce yazar ve eserleri hakkında kısa bilgiler verilmiş, daha sonra da öykünün çevirisi ile kısaca tahlili sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap edebiyatı, Irak, Öykü, Şâkir Hasbâk, Doktoru’l-karye.

Iraqi author Shâkir Khasbâk, his story “Duktûr al-qaryah” and its analysis

Abstract: The story “Duktûr al-qaryah” is written by Iraqi author Shâkir Khasbâk, who is one of the important names in Iraq’s Arabic literature. The story was first published in Shâkir Khasbâk’s first story collection, Sırâ’ (Cairo 1948), in which romanticism is more dominant than realism. This story is about one of the many social wounds of the period. The price paid by a girl who is about to die for the fatal error of the doctor, inconvenient roads and insufficiency of health services are important issues in this story. In this essay, first, we present an information about the author, then the translation of the story and a short analysis of the story.

Keywords: Arabic literature, Iraq, Story, Shâkir Khasbâk, Duktûr al-qaryah,

Şâkir Hasbâk

1930 yılında Irak’ın el-Hille (Bâbil) şehrinde doğan Şâkir Hasbâk, ilk ve orta eğitimini doğduğu şehirde tamamladı. 1947 yılında liseden mezun olduktan sonra 1948 yılının Eylül ayında Kahire (Kıral I. Fu’âd) Üniversitesi’ne girdi. 1951 yılında Coğrafya alanında lisans diplomasını aldıktan sonra 1954 yılında İngiliz Üniversitesine girdi ve 1958 yılında buradan coğrafya alanında doktora unvanı aldı. Bağdat (Irak), Riyad (Suudi Arabistan) ve Sana (Yemen) üniversitelerinde araştırmalar yapıp 1974 yılında Profesör oldu¹.

Öykü, oyun ve roman yazarı ve aynı zamanda Irak ve Arap ülkelerinin en önemli coğrafya âlimlerinden olan Şâkir Hasbâk’ın Irak öykü tarihi ve gelişiminde çok büyük katkısı vardır. 1940’ların yazarları arasında olan Zü’n-nûn Eyyûb ve teknik bakımdan 1950 neslinin en iyisi Fuad Tekerli ile Irak’ın en önemli hikâyecileri arasına giren Hasbâk’ın yıldızı 1960’lı yıllarda parlar. Irak’ın öykü öncülerinin Mahmûd Ahmed es-Seyyid, Ca’fer el-Halîlî, Abdulmecîd Lutfî, Şâlûm Dervîş ve Zu’n-nûn Eyyûb’den sonraki üçüncü kuşağından sayılır. Öykülerini henüz daha 16–18 yaşları arasında yazdığı, Ca’fer el-Halîlî, Abdulmecîd Lutfî ve Zu’n-nûn Eyyûb gibi 1940’ların öykü yazarlarının öykülerinden farklı bir yenilik getiren ve Ğâib Ta’ma Fermân’ın “Irak öyküsünün yeni zaferi” olarak adlandırdığı “Sırâ” adlı ilk öykü koleksiyonunu 1948 (Kahire) yılında yayımlar. Bu koleksiyonu daha sonra “Ahd Cedîd (Kahire 1951)” ve “Hayât kâsiye (Kahire 1959)” adlı öykü koleksiyonları takip eder.

Çok erken yaşlarda henüz daha lise öğrencisi iken öykü yazmaya başlayan Şâkir Hasbâk’ın bazı öykülerinde Mahmûd Teymûr’un etkisi belirgin bir şekilde görülür. Hayât kâsiye (Kahire 1959) adlı eserinde Ahd Cedîd (Kahire 1951) adlı öykü koleksiyonunda gösterdiği başarıyı göstermemiştir. Yine onun Hikâyât min beldetinâ (Beyrut 1967) adlı eseri edebiyat tarihçileri tarafından öykü alanında edebi bir öneme sahip değildir. Onun için dil ve gramerin hiç bir önemi yoktur. Onun en önemli öyküsü Hayât kâsiye (Kahire 1959) adlı eserinde bulunan Leyletun sevdâ’ olarak kabul edilir².

Öykü için 1948 yılında Kahire’ye giden Şâkir Hasbâk, burada başta Mahmûd Teymûr ve Nobel ödüllü Necîb Mahfûz olmak üzere Abdulhamîd

* Arş. Gör. Dr., İstanbul üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (ibrahimsaban@hotmail.com)

¹ (<http://www.ahewar.org/m.asp?i=2372>)

² ‘Omar Muhammed Tâlib, el-Kıssa fî’l-İrâk ba’de harbi’l-‘âlemiyeti’s-sâniye, Kahire 1965, s. 169.

Cevde es-Sehhâr, Nu'mân 'Aşûr, Ahmed 'Abbâs Sâlih, Yûsuf eş-Şârûnî, Yemenli yazar 'Alî Ahmed Bâksîr ve daha pek çok yazarla karşılaşır ve onlarla iyi ilişkiler sürdürür. Buradaki edebi havadan oldukça memnun kalan Hasbâk, ilk öykü koleksiyonunu 1948 yılında Sırâ' adıyla Kahire'de yayınlamıştır.

Gerçekte Hasbâk, bütün öykülerini 1958 yılında gerçekleşen kanlı darbe ile Krallığın devrilip, Cumhuriyetin ilan edilmesinden bir kaç yıl önce kaleme aldığı için öykülerinde ne hürriyet ne de mutluluk gibi duygular bulunur. Öykülerinde realizmden çok romantizm ağır basar³.

Hasbâk'ı yakından tanıyanlar onu gülüp eğlenen biri olarak görür. Arkadaşları onda, öykülerinde güzel bir şekilde ifade ettiği sıkıntı ve acıyı görmez. Bazı öyküleri insanın kalbine ve vicdanına, öykü kahramanının çektiği acıyı verir. Bazen de okuyucuya, öyküdeki sıkıntıların aynısını çektiği hissini verir. Bu da yazarın dönemin neslini en iyi şekilde ifade ettiğini gösterir.

Öykülerini devrimden önce kaleme almasına ve bundan dolayı öykü koleksiyonlarında devrimi canlandıracak psikolojik duyguların olmamasına rağmen Şâkir Hasbâk tartışmasız Irak öyküsünü zirveye taşıyan bir yazar olarak kabl edilir⁴.

Öykü koleksiyonları: “Sırâ'(Kahire 1948)”, “Ahd Cedîd (Kahire 1951)”, “Hayât kâsiye (Kahire/Bağdat 1959)”.

Hasbâk, genç yaşlarda okuduğu Arap öykü yazalarını çok etkileyen Rus tiyatro oyunu yazarı ve modern kısa öykü kurucularından Anton Pavioviç Çehov (1860–1904)'un tiyatrolarını ilk sıralar gerçek değerlerini idrak edemediğinden pek beğenmemiş. Ne var ki öykülerini tiyatrolarından daha çok beğenmiştir⁵.

Ancak “eleştirel gerçekçi” edebiyat anlayışının öncüsü, çağdaş tiyatronun kurucularından Norveçli oyun yazarı ve şair Henrik Ibsen (1828–1906)⁶, İsveç Tiyatrosu'nun olduğu kadar, çağdaş dünya tiyatrosunun da "babası" olarak bilinen İsveçli yazar August Strindberg (1849–1912)⁷, ünlü İrlandalı oyun

³ Hüseyin Yazıcı, The Short Story In Modern Arabic Literature, General Egyptian Book Organization, Cairo 2004, s. 88-90.

⁴ Dâvûd Sellûm, el-Edebu'l-mu'âsir fi'l-'Irâk (1938–1960), Matba'atu'l-Me'ârif, Bağdat 1962, s. 113–114.

⁵ (http://tr.wikipedia.org/wiki/Anton_Çehov)

⁶ (http://tr.wikipedia.org/wiki/Henrik_Ibsen)

⁷ (http://tr.wikipedia.org/wiki/August_Strindberg)

yazarı, romancı, kısa öykücü ve şair Oscar Wilde (1854–1900)⁸, yine İrlandalı oyun yazarı George Bernard Shaw (1856–1950)⁹, Tennessee Williams, takma adıyla bilinen büyük bir ABD'li oyun yazarı Thomas Lanier Williams (1911–1983)¹⁰, Yüzyılımızın en önemli Amerikalı dram yazarlarından biri kabul edilen Arthur Miller (1915–2005)¹¹, Nobel ödüllü ABD'li oyun yazarı Eugene O'Neill (1888–1953)¹² gibi dünya tiyatro öncülerinin oyunlarını okuduktan sonra Anton Pavioviç Çehov (1860–1904)'un oyunlarının gerçek değerini anlar ve onun oyunlarını sayıları az olmasına rağmen tartışmasız olarak dünya tiyatro oyunlarının en iyileri olarak görüp Çehov'u da 19. Yüzyılın geleneksel çerçevesinden çıkan bir müceddid olarak kabul eder. Bununla beraber tiyatro oyunlarını yazdığı zaman beğendiği tiyatro oyunu yazarlarından hiç birini düşünüp taklit etmeden kaleme almıştır. Roman veya tiyatro tekniğinde belirgin bir düşünceye uymadan konunun gerektirdiği kendine has tekniğe uyar ve tiyatro oyunlarını da oynanmaktan ziyade okunmak için kaleme almıştır.

Oyun yazmaya da öykü koleksiyonlarından sonra başlar ve ilk oyunu olan “Beytu'z-zevciye”yi 1962 ve ikinci oyunu “el-Ğarbâ”ı 1965 yılında yayınlar. 1966 yılında da aynı dönemi anlatan ve araştırmalara konu olan “eş-Şey” adlı tiyatrosunu 1992 yılında da “el-Kadîye” ve “el-Mahzûlûn” adlı iki tiyatrosunu yayınlar.

Oyunları: Beyt ez-Zevciye (1962), el-Ğarbâ' (1965) Et-tereke ve'l-cidâr, el-'Ankebût ve'l-Ğâ'ib (1965), Eş-Şey' (1966), El-Kadîye (1992), el-Mahzûlûn (1992), ed-Diktâtûr (1995), Eyne'l-hakîka ve'l-vâ'iz, Er-Reculu'l-lezî fakada'n-nutka, El-Behlevân, el-Kahkaha.

İlk iki oyunundan sonra roman yazmaya yönelir ve 1965 yılında İnsanın saygınlığının heder olmasına maruz kaldığı kişisel tecrübelerini ve müşahadelerini anlatan “el-Hakdu'l-esved”¹³ adlı ilk romanını yayınlar. 1967 yılında “Hikâyât min beldetinâ” adlı romanı, 1995 yılında “ed-Diktâtûr” adlı tiyatroyu, 1996 yılında “Hileh” adlı romanı çıkarır. 1995 yılında “Kitâbât nakdîye”, “1996 yılında da “Zikrayât edebîye” adlı kitaplarını çıkarır. 1990'lı

⁸ (http://tr.wikipedia.org/wiki/Oscar_Wilde)

⁹ (http://tr.wikipedia.org/wiki/George_Bernard_Shaw)

¹⁰ (http://tr.wikipedia.org/wiki/Tennessee_Williams)

¹¹ (http://tr.wikipedia.org/wiki/Arthur_Miller)

¹² (http://tr.wikipedia.org/wiki/Eugene_O%27Neill)

¹³ Şubat 1963 olaylarını anlatan bu roman daha sonra “es-Su'âl” adıyla tekrar basılacaktır.

yıllarda birçok çalışması yayınlanan Hasbâk'ın son eseri 2000 yılında yayınlanan “Evrâk re'îs” adlı romanıdır¹⁴.

Romanları: el-Hakdu'l-esved (Es-Su'âl) (1965), Hîle (1996), Hikâyet min beledinâ (1967), el-Ğurebâ' ve'l-liss, el-Hevîye, İmra'a dâ'i'a, Kıssat hubb ve't-Tâir, El-Hâti'e, Mavt nezîru'l-'adl, Evrâk re'îs (2000), Nihâyet insân yufekkir, Havâtir fetât 'âkile, 'âlem Melîke, el-Fusûl el-Arba'a, el-Asdikâ'u's-selâse.

Edebi eserleri: Kitâbât edebîye mubakkire (edebi yazılar), Zikreyât edebîye (biyografi), Tesâ'ûlât havâtir (Felsefî bir eser)

Hasbâk, vuku bulan olay ve hadiselere kendisini vermez, bilakis küçük hadiselerden psikolojik tahlil çerçevesinde bir sanat ürünü ortaya çıkarır. İnsanı, yazarın bir sanat yeteneğine ve bütün konularda bilince sahip olduğu itirafına sevkeden özlenen havayı oluşturur. Şâkir Hasbâk'ın bütün öyküleri bu tür psikolojik tahlillerle doludur¹⁵.

Karşılıklı sosyal ilişkileri katı olan Hasbâk, yönetim ve otorite ile düşüncede uyuşmazdı ve yazılarında bunların etkisi açıkça görülür

Asrına tanık olma ve ondan etkilenip aynı zamanda onu etkileme gayesini ön plana koyarak yazılarını kaleme almış olan Hasbâk, vakıaları nakleden diğer yazarlardan konularındaki derin bilgisi açısından temayüz eder ve budanmış atıklar değil gerçek öyküleri yazar. Sanatını güzelleştirip geliştirmek için de devamlı çaba içerisinde olmuştur.

Öykü yazmaya başladığından itibaren yenilik ruhuna inanan Hasbâk, “Sırâ” adlı öykü koleksiyonu ile o zamanlar Irak öyküsünde alışık olunan üsluplardan farklı bir yenilik getirmiştir. 1948 yılında çıkardığı ilk öykü koleksiyonundan bu güne kadar da yeniliğe inanan biri olmuştur. Ancak onun yenilik anlayışı yanlış kanı uyandırmaya varsa da herkesin anladığı gibi alışılmışın dışına çıkmak değildir. 2000 yılında çıkan “Evrâk re'îs” adlı son romanı ile öncesindeki “Mavt Nezîri'l-'adl” ve “el-Hâti'e” adlı romanları aynı üslupla yazılmamıştır. Bundan dolayı Hasbâk'ı Irak'ta öykü edebiyatı yazarları arasında belirli bir nesle koymak doğru değildir.

Hasbâk'a bugüne kadar ara vermeden yazılarına devam etmesinden dolayı “el-Kâtibu'l-kasasî ve'r-rivâ'î el-muhadram=Muhadram öykü ve roman

yazarı” lakabı verilir. Yazma çalışmaları devam ettiği için “Hileh”, “el-Havîye”, “İmra'a dâ'i'a”, “et-Tâir”, “Kıssat hubb”, “Mavt Nazîri'l-'adl”, “el-Hâti'a” ve son olarak da diktatörlük ile ilgili yazılmış en önemli eserlerden “Evrâk re'îs” romanlarını kaleme almıştır.

Şâkir Hasbâk yayın faaliyetleri ile de meşgul olmuştur. 1952 yılı sonları ile 1953 yılı başlarında çıkmaya başlayan ve ilk sayısında “el-Kesîh” adlı bir öykü yayınladığı Beyrut'taki “el-âdâb” dergisi, Hasbâk'a derginin yazı işlerinin onur heyetine katılması teklifini getirmiştir. Bundan haberdar olan komünistler de 1953 yılı sonlarında kendisi hiç komünist olmamasına rağmen o zamanlar komünistlerin alenen çıkardığı “es-Sekâfetu'l-cedîde” adlı derginin başına geçmesi için teklif getirdiler ve o da bu derginin başına geçip derginin ilk sayısında “âmine” adlı bir öykü yayınladı. Bu dergide yayınladığı öykülerin yanında, derginin yayını olarak birçok çeviri ve telif eserini de yayınlamıştır¹⁶.

Hasbâk, başlangıçtan beri edebiyata meyilli olmasına rağmen coğrafya da okumuştur. Ma'arif Bakanlığı'nın 1947–1948 yıllarında Mısır'a gönderilen ilmi heyet içerisinde üye olarak seçmesi onun coğrafya okumasını zorunlu kılmıştı. Ma'arif Bakanlığının Bakalorya sınavında coğrafya dalında da başarılı olması onun coğrafyayı akademik olarak okumasını sağladı ve coğrafyanın edebiyat alanından çok da uzak olmadığını idrak etti. Edebiyatın odak noktası insandı. Coğrafya'nın da odak noktaları yer ve insandı. Böylece coğrafya, edebiyat ile çatışmıyordu. Bundan dolayı önceden edebiyatı sevdiği gibi coğrafyayı da sevdi. Coğrafya alanında öyle bir seviyeye geldi ki coğrafya alanında profesör oldu. Bu alandaki telif ve çeviri eserleri 20'ye ulaştı ve “Arap coğrafyacılarının şeyhi” olarak anılmaya başlandı. Bununla beraber öykü koleksiyonları, romanları ve tiyatrolarından oluşan edebi eserlerinin sayısı 24'e varmıştır. Edebiyatı mı yoksa coğrafyayı mı daha çok sevdiğine dair bir soru üzerine Hasbâk, bir deyimle cevap verir: “Mâ el-hubb illâ li'l-habîbi'l-evvel= Aşk ilk sevgiliden başkasının değildir.”

Kültürlü, açık düşünceli, ileri görüşlü, kaleme aldığı öyküleriyle Irak'ın düşünce hareketinde büyük katkısı olan Şâkir Hasbâk, Arap Birliğinin Arap

¹⁴ (http://www.althakafaaljadeda.com/khe9bag_shaker.htm)

¹⁵ Ğâib Ta'ma Fermân, er-Risâle (el-Mısriye), sayı: 870, 6 Mart 1950.

¹⁶ (http://www.althakafaaljadeda.com/khe9bag_shaker.htm)

Araştırmalar Enstitüsü'nün (Câmi'atu'd-duveli'l-'Arabîye Ma'hadu'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-'Arabîye) Coğrafya bölümünde de 1973 yılında dersler verdi¹⁷.

Bilimsel eserleri: el-Kurd ve'l-mes'eletu'l-Kurdîye, Siyasi coğrafyaya dair bir eser (1959); İbn Battûta ve rihletuhu, Arap seyahatnamesine dair bir eser (1971); El-Ekrâd, etnografik coğrafyaya dair bir eser (1972); el-'Irâku's-şimâlî, bölgenin tabii ve beşeri yönüne dair bir eser (1973); fi'l-coğrâfiyati'l-'Arabîye, Arap coğrafya mirasına dair bir eser (1974); Devletü'l-İmârâti'l-'Arabîyeti'l-Muttehîde, İctimai coğrafyaya dair bir çalışma (1977); Kitâbât mudî'e fi'l-turâsi'l-coğrâfiyî'l-'Arabî (1982); Tetavvuru'l-fikri'l-coğrâfi, Coğrafi düşünce tarihi ve metotları üzerine bir çalışma (1987); el-Coğrafyâ 'inde'l-'Arab (1988).

Bunlar dışında 1963–2007 yılları arasında yayınladığı 11 adet çeviri kitabı da bulunmaktadır¹⁸.

Burada ele alacağımız Şâkir Hasbâk'ın “Doktoru'l-karye” adlı öyküsü ilk olarak yazarın “Sırâ” adlı öykü koleksiyonunda yayınlandı. Sırâ', Şâkir Hasbâk'ın öykülerini 16–18 yaşları arasında yazıp ilk olarak 1948 yılında Kahire'de (Mısır) yayınladığı ve sonra Mahmûd Teymûr'a hediye ettiği ve 'Abdulmecîd Lutfî'nin ona bir mukaddime yazdığı bir öykü koleksiyonudur.

Koleksiyon adını kavga, dövüş, mücadele ve güreş anlamlarına gelen koleksiyonun ilk öyküsü “Sırâ”den alır. Ancak bu koleksiyondaki diğer öykülerin kavga ve mücadeleden uzak olduğu anlamına gelmez. Koleksiyonun bütün muhtevası kavga, dövüş ve mücadeledir. Cinsiyet kavgası, ekonomik kavga, geleneklerle kavga... Bütün bu kavgalar çağdaş asrın anlayışında aynıdır ve hepsi tek bir sonuca götürür. O da daha da ilerleyip gelişmedir. Hasbâk da bu düşünceye sahip olup bilinçli olarak hedefleri doğrultusunda çalışmıştır. O, öykülerinde üslup ve hedeflerini birleştirme ile olayı sunuş ve sonuçlandırmada başarılı olmuştur. Koleksiyon içerisindeki: Sırâ' (s. 26–30), 'Acîb (s. 31–36), Doktoru'l-karye (s. 37–43), Bidâyetu'n-nihâye (s. 44–46), Lukmatu'l-'ays (s. 47–52), Bûbî (s. 53–57), Ahlâm dâ'i'a (s. 58–62), 'Azâb (s. 63–66), Hatîbu'l-hurriye (s. 67–70), Dâhiye (s. 71–73) ve Muğâmara (s. 74–76) adlı on bir öyküde de fazilet ile rezillik, zenginlik ile fakirlik ve bu öykülerin kahramanları

arasında devamlı bir kavga, savaş ve mücadele vardır. Okuyucu bu öyküleri okuduğu zaman kahramanlarla beraber eleştirir, öfkelenir ve sevinir. Bu da yazarın öykü sanatındaki başarısını gösterir.

Yazar önümüze bir grup insan koyup sıkıntıları, acıları, zekâları ve ahmaklıkları hakkında konuşur. Ne var ki kahramanlar hakkında tek birey olarak konuşmaz. Bilakis kahramanlar onlar gibi olan herkesi temsil eder. Bu yönüyle yazar öykü kahramanlarının yaşamında toplumsal yönleri açığa çıkarmada başarılı olmuştur.

Yazar, canlı, detaylı ve yetenekli bir üslupla kahramanların yaşamında detayları tasvir etmiştir. Öyle ki kahramanları neredeyse genel yaşamda görüp tanırız ve önceden sıkıntılarını bildiğimiz insanlar hakkında konuştuğunu zannederiz. Bu da yazarın öykü yazma yeteneğinin başarısını gösterir.

Sırâ' adlı koleksiyonun 37–43 sayfaları arasında bulunan ve aşağıda önce çevirisini sonra da tahlilini verdiğimiz koleksiyonun üçüncü öyküsü “Doktoru'l-karye=Köyün doktoru” ise dönemin pek çok sosyal yaralarından birine parmak basmaktadır.

Köyün Doktoru¹⁹

1- Yağmur sağanak bir şekilde yağıyor, gök şiddetli bir şekilde gürldüyor ve şimşekler de gaz lambalarının fitillerini söndüren çamurlu karanlık sokakları benim için aydınlatıyordu. Çünkü gaz lambaları artık pislenmiş ve parçalanmış camlarından başka bir yeri aydınlatmıyorlardı. Ayaklarımı yerden kolayca çekip alamıyordum. Bir kaç parmağım çamura battığından dolayı ayağımı bir yerden diğer bir yere zor götürüyordum. Bu da doktorun evine varana kadar çok vaktimi aldı.

2- Doktor Süleyman Ruşdi'nin evi, köyün dışında şehre giden yolun üzerindeydi. Evinin etrafı gözleri alıp götüren geniş ve açık arazilerle çevriliydi ve bu haliyle köyün diğer evlerinden soyutlanmıştı. Sanki çamurdan inşa

¹⁷ Yûsuf 'İzzeddîn, er-Rivâye fi'l-'Irâk tetavvuruha ve eseru'l-fikri filhâ, Ma'hadu'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-'Arabîye, Kahire 1973, s. 236.

¹⁸ (<http://afaitouri.maktoobblog.com/1617739/2-خصب-الكشاكس>)

¹⁹ Öykünün “Doktoru'l-karye” adlı Arapça aslı için bkz. Şâkir Hasbâk, es-Sırâ', Kahire 1948, s. 37-43; Hüseyin Yazıcı, Arap Hikayesinden Seçmeler, Çantay Kitabevi, İstanbul 1996, s. 72-80; Muhammed Ferîd Gâzî, Sırâ' lî Şâkir Hasbâk min nusûs muhtâra min kassâsi'l-'Arabî'l-mu'âsirîn, Kahire t.y., s. 183-193; Şâkir Hasbâk, “Doktoru'l-Karye”, el-Hivârû'l-mutemeddin (Elektronik gazete), sayı: 2483, 02 Aralık 2008. <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=155164> (Çevirim içi: 26.01.2011)

edilmiş evlere komşu olsa onun güzel taşlardan inşa edilen evinin kaybolmasına neden olurdu.

3- Kapının üzerindeki sarı renkli demir tokmakla kapıyı çaldım. Ancak bakır plakanın üzerine düşen yağmur tanelerinden başka ses duymuyordum. Evin etrafından şaşkın bir ruhun iniltisi gibi yeknesak nağmeli bir ses geliyordu. Sağanak yağmur altında bir ses duyana kadar kapıyı çaldım. Bir müddet sıkıntılı bir bekleyişten sonra sanki sinirli bir halde uzaktan gelen zayıf bir ses:

— Kim o?

Bunun üzerine yüksek bir sesle:

— Bana kapıyı açın doktor.

Ses kesildi, sonra bir birini takip eden lanetlemelerden bir yaygara duydum. Daha sonra kapı açıldı ve Doktor Süleyman Ruşdî, gecelikle göründü. Kalın bir paltoya sarıldı, evinin karanlık koridorunu kendisi için aydınlatan gaz lambasını aldı. Titreyen bedenimi lambasının zayıf ışığı altında görür görmez sinirli bir şekilde:

— Gir.

4- Evin içine daldım ve koridorda dikilip başım ve elbisemde biriken yağmur tanelerini sildim. Hoşnut olmayan bir şekilde bana baktı ve tatsız bir dille:

—Ne istiyorsun?” diye sordu.

Ben de yumuşak bir dille ona cevap verdim:

— Yüce insani ruhuna dayanarak senden yardım talep etmeye geldim doktor. Buradan bir kilometre ilerde ona yardım etmezsen sabah güneş doğmadan ruhunu teslim edecek genç bir kızın olduğunu bilmen yeterli değil mi?

— Onun yardımına mı koşayım? Eşek, bu berbat gecede dışarı çıkmam için delirmiş olmam gerekir.

— Affedersiniz doktor, siz insanlık elçileri ordusunun bir askerisiniz ve bir sinirlilik anında ordunun neferlerinden birinden yüz çevirmeniz doğru değildir.

Doktor sinirli bir sesle:

— Sana gitmeyeceğim dedim ey eşek!

— Fakat bu mümkün değil doktor...

Sinirli bir gülüşle sözümü kesti ve sonra sinirli bir şekilde:

— Git doktor. Gel doktor! Yürü doktor! Dur doktor! Yağmur yağıyor doktor! Vakit gece yarısı doktor! Bir eşek doktor! Bir katır doktor! Şimdi çıkmayacağım doktor.

—Sakin olun sayın doktor. Mesele gerçekten çok ciddi. Genç kız...”

Sözümü kesip bağırarak:

—Genç kız eşektir, eşek...”

Sert bir şekilde sözünü kestim:

— Bırak konuşayım doktor. Senin gözünde her şey eşek mi?

Bağırarak cevap verdi:

— Evet, senin gibi bir eşek bana danıştığı zaman.

Sonra öfkeli bir şekilde sustu. Bir müddet sonra şaşkın bir şekilde bana bakıp:

— Neden yerinde durup misafir odasına geçmedin? Bir eşek.

5- Sonra önümden koridorun soldan sonundaki kapıya gidip, sert bir şekilde itti ve belli olmayan küfürler mırıldanarak kızgın bir şekilde içeri girdi. Odanın köşesinden bir sandalye çektim ve ağzımı açmadan oturdum. O ise odanın içerisinde biriyle yarışircasına geniş adımlar atarak yürüdü. Dili de en acayip lanetlemeleri seçip bütün hastalara, sağlık memurlarına ve doktorlara lanet yağdırıyordu. İçindeki bütün lanetlemeleri döktükten sonra rahat bir koltuğa uzanıp piposunu yaktı ve sessiz bir şekilde onu içmeye başladı.

Ağır bir sessizlik süresi geçti. Ben de bu esnada bizi saran o sessiz ve keyifsiz havadan başıma gelen acayip bir sıkıntı hissettim. İçimde korkunç duygular uyandı ve korkunç hayallere daldım. Sandalyemde huzursuz oldum. O sırada doktor bana döndü ve şaşkın bir şekilde:

— Sen daha gitmedin mi? Diye seslendi.

Ben de yalvarır yakarır şekilde ona:

— Size meselenin çok ciddi olduğunu söyledim doktor. Gençliğinin başında olan güzel bir kızı kurtlara yem olarak bırakmak sana yakışmaz.

— Gerçekten o genç bir kız mı? Mühim değil. Ben genç kızlara acırım. Benim genç bir kızım vardı ve öldü. Yaşı da o zaman sekizdi. Yazık oldu sana Süleyme! Ne kadar güzel kahverengi gözlerin vardı. Kahverengi rengi özellikle de şu saatteki gibisini taparcasına sevdiğimi bilir misin? Kahvenin gece yarısından daha iyi olduğu zaman yoktur. Sinirleri uyarır ve...

Sabrim tükenmiş şekilde bağırarak:

— Fakat Doktor Allah'ını seversen. Genç kız acı çekiyor ve belki de öldü şimdi.

Soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Ölürse Allah rahmet etsin. Süleyme ölmedi mi? Annesi ona üzüntüsünden peşinden gitmedi mi? Bu uğursuz köyde yapayalnız kalmadım mı? bu ıssızlığında yaşlı ve ahmak bir hizmetçi dışında bana eşlik eden kimse yok. Onu bize kahve hazırlaması için uyandırmak isterdim. Ancak pis dilinden korkuyorum. Çünkü çok gevezedir. Gece yarısı bir fincan kahve hazırlamak için onu uyandırırsam beni affetmeyecektir. Önemsiz sebeplerden dolayı o keskin diliyle beni kaç defa yaraladı. Düşün, bir gün kendisine burnunun leyleğin gagası gibi uzun olduğunu söyledim. Onu küçümseme niyetinde değildim. Ancak o bunu küçümseme olarak algıladı ve bana iki misli karşılık verdi. İnsanların gerçeklerden neden rahatsız olduklarına şaşırıyorum. Diyelim ki şimdi ben sana “gözlerin kedilerinki gibi çok küçük” deseydim, bana kızarmıydın?

— Senin dediğin hiç bir söze kızmam doktor. Ancak Allah'ını seversen acele et. Genç kızı arkamda acınacak halde ölmek üzereyken bıraktım.

— Aceleye gerek yok genç adam. Bırak önce uykumu kaçırmak için yağmur dinene kadar biraz konuşalım.

Düşün, Bu köyün halkı yetkililere burada bulunan sağlık memuru yerine benim doktor olarak atanmamı isteyen dilekçeler verdiler. Yetkililer de halkın bu isteğini yerine getirmek zorunda kaldı. Kendisini büyük bir doktor zanneden

o ahmak sağlık memurundan sonra onunla bu köyde rekabet etmem için geldim. Ben doktor unvanını herkesin kabul ettiği bir liyakatle aldım. Köyden birisi herhangi bir hastalığa maruz kalmasın ki tedavi etmeyeyim. Hastanın hastalığı bana ne kadar yabancı olursa olsun etkili “yaşam tecrübedir” sözüne dayanarak tedavisinde riske girdim. Gerçekten de bu tecrübeler bazen başarılı oluyordu...

Kızgınlık ve rica arası bir ifadeyle doktorun sözünü kestim:

— Görevinin bilincindeysen doktor, aynı şekilde benimle gitmede de gevşek davranma? Belki de kız şimdi öldü. Daha henüz umut bitmeden ona yardım etmeye çalış. “Yaşam tecrübedir”e dayanarak onu kurtarmayı dene. Belki de çok az insanda olduğu gibi onun da iyi şansı onu iyileştirmeye sana eşlik eder.

- Niye acele ediyorsun ey genç?! Önümüzde yeterince vakit var. Genç kız için endişelenme. Eğer kendisi için takdir edilmiş ise ölür. Ben gitsem de gitmesem de ölür. Endişelenme. Yağmur daha dinmedi ki kızının olduğu yere seninle birlikte geleyim. Ancak acele etme. Belki yağmur şimdi kesilir.

Doktor yola bakan penceresine kalktı, perdeyi çekip kulağını pür dikkat pencerenin camına koydu. Ancak bir şey elde edemedi. Bunun üzerine pencereyi açıp elini açık bir şekilde dışarıya uzattı. Fazla vakit geçmeden zafer kazanmış bir ifadeyle:

—Yağmur kesildi.” Dedi.

6- Saatime baktım, doktorun gevezeliğiyle yaklaşık iki saat geçirdiğimizi görmem beni ürküttü. Sandalyemden göğsümün sıkılma şiddetinden patlayacağı duygusuyla sıçradım. Ancak doktor hızlı bir şekilde takım elbisesini giyinmiş ve elinde tıbbî çantası olduğu halde geri döndü ve bana acele bir şekilde:

—Haydi genç kız ölmeden gidelim!” dedi.

7- Hızlı adımlarla evden çıktık. Ancak şartlar ilerlememizi geciktirip hızımızı yavaşlattı. Yavaşça yürüyüp yürümede birbirimize yardımcı olmak ve ayaklarımız kaydığı zaman destek olmak için birbirimizin elinden tuttuk. Doktor bana dönüp bir anlık bir suskunluktan sonra coşup şunları söyledi:

—...Bak genç, bu lanet köyde ne kadar ızdırap çekiyorum. Buna rağmen bu eziyetli işte kazancım çok az. Düşün, halktan birini tedavi ettiğim zaman

evime pirinç, buğday, yeşillik, hurma, kahve veya bir tane koyun gönderir ki koyun gönderen çok azdır.

Hükümetin maaşı ise çok az. Ancak gerçeği söylemek gerekirse ilk yardım pamuklarını yatak ve yastıkları doldurmak için kullandığımı zikretmem gerekir.

— Ancak bu hibeler azımsanacak kadar değil Doktor, özellikle senin hükümetten sabit bir gelirin olması ve yatağının pamuğunun bedavadan gelmesi.

Kollarını öfkeli bir şekilde sallayıp kızgın bir şekilde:

— Asla, yetmiyor, ben...

8- Bununla beraber sözünü tamamlamadan kayıp sert bir şekilde sendeledi. Ona destek olmaya çalıştım ama ben de onunla kaydım ve ikimiz de çamura battık. Bunun üzerine doktor küfürler savurmaya başladı ve yüzümü gördüğü zamana o gece köye yağın yağmurdan daha ağır lanetler yağdırdı. Gönlnü hoş tutup çamurdan çıkması için yardım ettim ve takım elbisesinin üzerine toplanmış çamurları sildim. Çantasını aradı ve onu iki metre ilerde birikmiş çamura batmak üzere gördü. Onu açtığı anda içindeki aletlerin kirlenmiş olduğunu gördü. Bunun üzerine onu kızgın bir şekilde kapattı sonra mırıldanarak önüne tükürdü:

— Allah bütün hastalara, sağlık görevlilerine ve doktorlara lanet etsin.

Yolumuza devam ettik. Doktor kalçasındaki acıdan dolayı hafif bir şekilde topallıyor ve yol boyunca bir çamurlu takım elbisesine bir de kirlenmiş çantasına bakıyordu. Sonra da onu benim takım elbisemin kirlenmesiyle kıyaslıyordu. Bu konuda benim ondan daha şanssız olduğumu görünce de yüzü gülüyordu.

9- O sırada eve yaklaşmıştık. Kulağımıza ağlama ve çığlık sesleri geldi. Korkulanın vuku bulmasından korkup titredim. Doktor bana döndü ve gözlerimde o şüphe ve endişeleri okudu ve kulağıma şöyle fısıldadı:

— Müsterih ol.

10- Eve vardığımızda kulağımızı feryat figanlar doldurdu. Kapıyı açar açmaz da uzaktan kızı, divandaki yatağın üzerinde kefenlenip üzerine beyaz bir örtü serilmiş olarak gördüm. Kadınlar etrafında toplanıp saçlarını başlarını

yolup yanaklarını dövüyorlar ve ağıt yakıyorlardı. Bunun üzerine doktora dönüp alaycı ve öfkeli bir dille:

— Yağmurdan korkman ve faydalı tecrübelerle dolu büyük sohbetin kızımın hayatını kaybetti.

Sakin bir halde bana bakıp soğukkanlı bir şekilde şöyle dedi:

— Kim bilir? Belki de o tecrübelerin değeri benim ve senin için rahmetli genç kızın hayatından daha değerlidir. Ayrıca hepimiz öleceğiz ve ecel geldiği zaman tıbbın hiç bir faydası olmaz. Başın sağ olsun.

Öykünün Tahlihi

Öykünün vakası basittir. Ölmek üzere olan bir kızın babası, bir gece yarısı köyün dışında, soyutlanmış, uzak bir evde oturan doktoru çağırmaya gider. Sağanak yağmur yağmaktadır ve yollar da çamurlu olduğundan hızlı ilerlemeyi engellemektedir. Baba uzun ve elverişsiz bir yolu kat ederek sonunda doktorun evine varır. Ancak doktor başta sağanak yağmurda dışarı çıkıp babayla kızı tedavi etmeye gitmek istemez. Babanın rica ve yalvarışlarından ve yağmurun dinmesinden sonra yaklaşık iki saatlik bir gecikmeyle yola çıkarlar. Son derece zor bir yolculuktan sonra doktor ve yanındaki baba, hasta kızın bulunduğu eve varırlar. Ancak eve geç vardıklarından ve doktorun kadercî tavrı yüzünden kızı ölmüş bulurlar.

Yazar, öyküde, bir babanın ölmek üzere olan kızı için çektiği sıkıntıları ve ruh haletlerini tasvir etmek suretiyle okuyucuda acıma duygusu uyandırmaya çalışır ve bu arada yazar, öyküsünü henüz 16-18 yaşları arasındayken 1946-1948 yılları arasında henüz daha Irak'ın el-Hille şehrindeyken kaleme aldığından o dönemin sosyal meselelerinden köy halkının sağlık alanında çektiği sıkıntılar üzerine de düşündürür.

Öyküde önemli olan vaka veya konudan çok anlatış tarzı önemlidir. Kız, baba, doktor, köy hayatı, çamurlu yol, köy dışında bir ev, sıkıntı, yalvarış, ümit gibi hadise ve konular insanlığın yaşadığı ve bildiği şeylerdir. Bununla beraber onlara kayıtsız kalamayız. Ancak onlara basmakalıp bir gözle bakarsak, duygularımız katılaştır. Bundan dolayı sanatçılar, yeni bakış, yeni anlatış tarzları ile bizi onlara karşı duyarlı kılp onlar üzerinden yeniden düşündürür.

Öyküde ölmek üzere olan kızına doktor çağırmak için çektiği sıkıntıların tasvir edildiği baba, masum, iyi ve cefakârdır. Bizde acıma duygusu uyandıran sebep babanın ölmek üzere olan kızını tedavi etme karşısında çaresiz olup bu duruma kayıtsız kalan köyün doktoru karşısında ezilmesidir. Yazar bu küçük hadiseyle 1940’lı yılların Irak’taki doktorların kaderciliklerini, kayıtsızlıklarını ve anlayışsızlıklarını da duyurmaya çalışır.

Öyküde zamanın seçilişi de dikkat çekicidir. Ölmek üzere olan genç bir kız, kış ve gece. Bunların rolü köylünün içinde bulunduğu acıklı durumu daha kuvvetle belirtmeye yarar. Yazar köyde yazın harman yerinde geçen bir hayat sahnesini tasvir etmiş olsaydı aynı etkiyi elde edemeyecekti. Bu da bize öyküde kullanılan unsurların maksat ve ana fikirle olan yakın ilişkisini gösterir.

Mekân olarak ev içi tasvirleri de önemlidir. Öyküde iki farklı ev tasviri vardır ve bunlarla bu iki ev arasındaki farklılıklar ortaya konmak istenir. Doktorun evi güzel taştan yapılmış çok odalı, kanepesi, sandalyesi ve duvarda kahverengi bir saati vardır. Köylü babanın evi de çamurdan inşa edilmiş tek odalıdır. Hasta, odanın ortasında divanın üzerindeki bir yataкта kefenlenmiştir. Genç kız sadece bir hasta değil, aynı zamanda da fakirdir. Şehirde zengin bir adamın ölümü, çok farklı bir hayat sahnesi oluşturur.

“Doktor Süleyman Ruşdi’nin evi, köyün dışında şehre giden yolun üzerindeydi. Evinin etrafı gözleri alıp götüreren geniş ve açık arazilerle çevriliydi ve bu haliyle köyün diğer evlerinden soyutlanmıştı. Sanki çamurdan inşa edilmiş evlere komşu olsa onun güzel taşlardan inşa edilen evinin kaybolmasına neden olurdu.”

Burada hava koşulları, yapı ve yollar ile ruh hallerinin nasıl aynı anda bir birine sarılı olarak verildiğini görüyoruz.

“Sonra önümden koridorun soldan sonundaki kapıya gidip, sert bir şekilde itti ve belli olmayan küfürler mırıldanarak kızgın bir şekilde içeri girdi. Odanın köşesinden bir sandalye çektim ve ağzımı açmadan oturdum. O ise odanın içerisinde biriyle yarışircasına geniş adımlar atarak yürüdü. Dili de en acayip lanetlemeleri seçip bütün hastalara, sağlık memurlarına ve doktorlara lanet yağdırıyordu. İçindeki bütün lanetlemeleri döktükten sonra rahat bir koltuğa uzanıp piposunu yaktı ve sessiz bir şekilde onu içmeye başladı.”

“Kapıyı açar açmaz da uzaktan kızı, divandaki yatağın üzerinde kefenlenip üzerine beyaz bir örtü serilmiş olarak gördüm.”

Öykünün iç zenginliğini oluşturan bu tür tasvir ve konuşmalar tesadüfî değildir. Hepsi ana fikre, fakirliğe ve çaresizliğe bağlıdır.

Öyküde mekân köyün dışındaki güzel taş ev, köydeki çamurdan inşa edilmiş ev ve bunlar arasındaki çamurlu yol, yaşantılara bağlı olarak verilmiştir ve mekân tasvirleri öykünün genel havasına uyar.

Bu tasvirler yazarın, öyküde dış ve iç mekâna önem verip onlarla köylülerin hayatı arasında münasebet kurduğunu gösterir. Dış mekân köylülerin dış âlemle özellikle de doktorun eviyle münasebetini belirtiyor, hatta kaderlerini tayin edici bir rol oynuyor. İç mekân yaşayış tarzlarının bir aynasıdır. Köylü babanın evi yoksulluk, doktorun evi de zenginliğin aynası oluyor.

Öyküde vaka, babanın doktor çağırmaya gitmesi, doktorun evini tasviri, birlikte eve dönmeleri ve genç kızın ölmesi ile köy evinin tasviri olmak üzere dört merhalede kronolojik olarak anlatılmıştır.

Yazar, hadiseleri objektif değil, sübjektif anlatmak suretiyle, onlara babanın korku, ümit ve masumluluğu ile doktorun öfke ve korkusunu da katar. Bu bir vaka öyküsü değil, bir yaşantı hikâyesidir. Yazar vakayı anlatmıyor, yaşanırken başka bir deyimle dramatik olarak gösteriyor. Öyküde diyaloga geniş yer verilmesinin nedeni budur. Öykü de asıl etkili olan babanın ruh halini aksettiren konuşma tonudur.

“Yüce insani ruhuna dayanarak senden yardım talep etmeye geldim doktor. Buradan bir kilometre ilerde ona yardım etmezsen sabah güneş doğmadan ruhunu teslim edecek genç bir kızın olduğunu bilmen yeterli değil mi?”

Bu konuşma ile anlatılanı, başka bir şekilde anlatmanın imkanı yoktur. Öyküde bütün konuşmalar canlı, etkili ve duygu doludur.

Öykü üzerinde durulması gereken başka bir nokta da yaşanılanların somut ayrıntılarla verilmesi ve eşya, yol ve yapıların duygu ve anlam telkin edici bir şekilde kullanılmasıdır. Baba ölmek üzere olan kız için köyün dışındaki evinden doktoru çağırmaya gittiğinde yolda sağanak yağmur, gök gürültüsü, şimşek, gaz lambası, çamurlu yol, çamura batan bir kaç parmak motifi ile öykünün geçtiği mevsimin kış olduğunu, henüz daha pilli modern el fenerlerinden ziyade eski gaz lambalarının kullanıldığını, köyün yollarının

asfaltlı ve düzenli olmadığını ve babanın kış mevsiminde ayakkabı giyemeyecek kadar fakir olduğunu verir.

“Yağmur sağanak bir şekilde yağıyor, gök şiddetli bir şekilde gürlüyor ve şimşeklerde gaz lambalarının fitillerini söndüren çamurlu karanlık sokakları benim için aydınlatıyordu. Çünkü gaz lambaları artık pislenmiş ve parçalanmış camlarından başka bir yeri aydınlatmıyorlardı. Ayaklarımı yerden kolayca çekip alamıyordum. Bir kaç parmağım çamura battığından dolayı ayağımı bir yerden diğer bir yere zor götürüyordum. Bu da doktorun evine varana kadar çok vaktimi aldı.”

Öyküde diyalog geniş bir yer tuttuğu için yazar, sade ve gerçekçi bir üslup kullanmıştır. Bir durumu anlatırken orijinal ifadeler bulur.

Doktorun köy halkını nasıl hor gördüğü ve onlara hakaret edici sözler kullandığı konuşma vasıtasıyla verilmiştir.

“Sana gitmeyeceğim dedim ey eşşek!”

“Genç kız eşşektir, eşşek...”

“Git doktor. Gel doktor! Yürü doktor! Dur doktor! Yağmur yağıyor doktor! Vakit gece yarısı doktor! Bir eşşek doktor! Bir katır doktor! Şimdi çıkmayacağım doktor.”

Doktorun bencillik ve kayıtsızlığı ile ilgili bilgiler de diyalog yoluyla verilir.

“Fakat Doktor Allah’ını seversen. Genç kız acı çekiyor ve belki de öldü şimdi.”

“Ölürse Allah rahmet etsin. Süleyme ölmedi mi? Annesi ona üzüntüsünden peşinden gitmedi mi? Bu uğursuz köyde yapayalnız kalmadım mı?”

O dönemde doktorların maaşlarının yetersizliğinden şikâyet edip tedavi karşılığında köylü tarafından nasıl kendine erzak verildiği ve devletin malını nasıl kişisel çıkarları için kullandıklarını yazar yine doktorun kendi itirafıyla verir.

“...Bak genç, bu lanet köyde ne kadar ızdırıp çekiyorum. Buna rağmen bu eziyetli işte kazancım çok az. Düşün, halktan birini tedavi ettiğim zaman evime

pirinç, buğday, yeşillik, hurma, kahve veya bir tane koyun gönderir ki koyun gönderen çok azdır.

Hükümetin maaşı ise çok az. Ancak gerçeği söylemek gerekirse ilk yardım pamuklarını yatak ve yastıkları doldurmak için kullandığını zikretmem gerekir.”

Köylü baba ile doktorun eve vardktan sonra genç kızın öldüğünü görmelerinden sonraki diyalogu doktorun kaderciliğini göstermesi açısından önemlidir.

—Yağmurdan korkman ve faydalı tecrübelerle dolu büyük sohbetin kızımın hayatını kaybettirdi.”

—Kim bilir? Belki de o tecrübelerin değeri benim ve senin için rahmetli genç kızın hayatından daha değerlidir. Ayrıca hepimiz öleceğiz ve ecel geldiği zaman tıbbın hiç bir faydası olmaz. Başın sağ olsun.”

Yazar şahısları, onların düşüncelerini ve köyün sosyal meselelerini onları konuşturmak suretiyle ortaya koyar. Köyü ve köylüleri konu alan birçok yazar gibi hayata ideolojik bir açıdan bakmıyor. Ancak babanın sıkıntıları köylü ile yakından ilgilenmeyen devlet adamlarına ve aydınlarına hitab eder.